

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО**

**НЕРУБАЙСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС
«ШКОЛА-ГІМНАЗІЯ»**

**МОДЕРНІЗАЦІЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В
СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Одеса – 2022

УДК 371

ББК 74

Рекомендовано Вченою Радою
Державного закладу
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО»
Протокол № 9 від 25 лютого 2022 р.

Рецензенти:

Доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Олексій Анатолійович Листопад

Доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Одеського національного університету імені І.І. Мечникова Ірина Петрівна Анненкова

Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник наукових праць / редкол. О. Я. Чебикін та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2022. 190 с.

© Кафедра педагогіки
Університету Ушинського, 2022
© ЗЗСО І-ІІІ ступенів Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради, 2022

3. Юровчик в.г. Проблемне навчання як метод організації навчальної діяльності учнів / в.г. Юровчик // *Педагогічний пошук* . № 3(91). 2016. С. 28–29.
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv: Litera, 2018. 160 s.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
6. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Основа, 2010. 360 с.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

А.О.Харченко,
вчитель історії,
ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради
Біляївського району Одеської області

Ціллю освіти ХХІ ст. є виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і уміння для творчого розв'язання проблем, тобто підвищення життєвих компетенцій учнів. Компетентність базується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, пов'язана із загальною здатністю людини оперувати у певній ситуації набутими знаннями та практичним досвідом і є показником успішності учнів. Одним з найважливіших чинників формування важливих компетенцій є вивчення історії в навчальному закладі. Викладання історії вимагає від викладача творчого підходу, особливо у виборі методичних прийомів і засобів. При цьому одним з найбільш вагомих пріоритетів стає формування творчого і критичного мислення учнів, орієнтування не стільки на знання, скільки на засвоєння учнями досвіду самостійної роботи. Очевидно, що одним із засобів розвитку особистості учня в цьому напрямі, а також активізації пізнавальної мотивації учня на уроках історії є учбово-дослідницька діяльність, яка має включати в себе постановку творчих, дослідницьких завдань і наукове, поетапне їх вирішення [1].

Сьогодні вимагає компетентнісного підходу до навчання. Сутність компетентнісного підходу полягає в спрямуванні навчального процесу на набуття учнями важливих компетенцій, тобто загальних здатностей особистості виконувати певний вид діяльності, який ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, та є показником успішності [3].

Запровадження нових підходів до освітніх навчальних програм розпочалось в 50-х рр. ХХ століття, тоді, коли виникла необхідність не лише володіти знаннями, а й вміти використовувати їх на практиці. Одним з таких інноваційних підходів стало компетентнісно-орієнтоване навчання, оскільки воно має результативно-цільову спрямованість. Перш за все, воно пов'язане з опануванням знань, умінь та навичок, спрямованих на здійснення певної діяльності.

Результатом вивчення історії в сучасному навчальному закладі є не тільки засвоєння знань (фактів, понять, імен, зв'язків, тенденцій), а й формування вмінь та навичок критично мислити, творчо розв'язувати проблему, з'ясовувати сенс вивченого та використовувати набуті знання та навички в життєвих ситуаціях.

Знання, вміння та навички, котрі молодь набуває й виробляє, навчаючись, беззаперечно, є важливими. Поряд із цим сьогодні набуває актуальності поняття компетентності учня оскільки саме компетентності, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність учня випускника до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі в житті суспільства [3].

Одна з головних цілей вивчення шкільного курсу історії - формування в учнів предметних компетентностей — хронологічної, просторової, інформаційної, мовленнєвої, логічної, аксіологічної.

Важливість вивчення історії в навчальному закладі на сучасному етапі полягає не стільки у знаннях, закладених учителем, скільки у засобах самостійного отримання учнем історичних знань.

Одне з першочергових завдань предмета – допомогти молоді побачити образи сучасності у світлі минулого, дати можливість зрозуміти суперечливі питання власного суспільства, сприяти вихованню толерантності – не тільки професійний, але й етичний і моральний обов'язок учителів історії.

Але сучасне життя вимагає зовсім інших підходів. На перше місце висувається інша мета: навчити учнів самостійно здобувати і відтворювати інформацію, розуміючи, що таке ж право на існування мають і інші інтерпретації.

Реалізація зазначеного змісту потребує оновлення навчально-методичного забезпечення навчального процесу, тобто створення нових підручників, посібників, дидактичного матеріалу, мультимедійних засобів тощо.

Оновлення навчально-методичного забезпечення необхідно здійснювати виходячи із функцій, які покликані виконувати навчальні засоби. Компетентнісний підхід у навчанні вимагає, щоб сучасні навчальні засоби виконували не тільки інформаційну, а й мотиваційну і розвивальну функції.

З метою забезпечення мотивації учіння, в навчальних засобах мають бути використані:

- *цікавий текстовий матеріал;*
- *ілюстрації;*
- *дидактичні ігри;*
- *вправи, що передбачають цікавий для учнів процес виконання;*
- завдання, що спонукають до пошуку значущих для учня результатів тощо[3].

Одним з провідних принципів сучасної історичної освіти є компетентнісний підхід, суть якого полягає у тому, що проміжним та кінцевим результатами навчання визнається формування певних здібностей особистості (компетентностей), які знаходять прояв у комплексі умінь, заснованих на знаннях, ціннісних орієнтирах та досвіді діяльності. Одним з провідних принципів сучасної історичної освіти є компетентнісний підхід, суть якого полягає у тому, що проміжним та кінцевим результатами навчання визнається формування певних здібностей особистості (компетентностей), які знаходять прояв у комплексі умінь, заснованих на знаннях, ціннісних орієнтирах та досвіді діяльності[2].

Для реалізації розвивальної функції сучасні навчальні засоби мають містити систему завдань, спрямованих на розвиток пізнавальних здібностей учнів, а саме, на оволодіння мисленнєвими операціями (аналіз, порівняння, узагальнення, доведення тощо), а також на формування здатності застосовувати набуті знання, способи дій, досвід у нових нестандартних ситуаціях. Крім того, компетентнісно орієнтовані навчальні засоби повинні готувати дітей до самонавчання. З цією метою в них мають бути алгоритми міркувань, пам'ятки, схеми, таблиці, зразки виконання завдань тощо.

Крім того, необхідно, щоб навчальні засоби містили:

- *цілісну систему завдань і вправ, доступних для учнів певної вікової категорії;*
- *диференційований матеріал з урахуванням рівнів розвитку дітей;*

- *раціональне співвідношення завдань для тренування і творчого використання;*
- *завдання, що передбачають роботу в парі й групі, фронтальну та індивідуальну;*
- *завдання на вільний вибір тощо [1].*

Важливим фактором успішної реалізації компетентнісного підходу в навчанні є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.

Метод навчання — це спосіб взаємної діяльності учителя й учнів, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань.

Компетентнісно орієнтоване навчання вимагає застосування методів, які передбачають активну діяльність учнів. Одними із найефективнішими є методи інтерактивного навчання, які відповідають вимогам компетентнісно орієнтованого навчання, оскільки організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, які сприяють формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії.

Інтерактивні методи сприяють розвитку здібностей кожної особистості, дають можливість кожній дитині продемонструвати свої навчальні досягнення в конкретних ситуаціях, порівнювати свій рівень розвитку з іншими учасниками навчального процесу.

Найбільш цінними з точки зору компетентнісного підходу є індивідуальна навчальна діяльність, робота в парах, групах.

Добір і використання методів слід підпорядковувати змісту і меті навчального предмета, враховуючи при цьому вікові особливості учнів їх можливості і здібності.

Щоб успішно формувати компетентну особистість, сучасний педагог повинен володіти певними якостями.

Наприклад:

- *успішно вирішувати свої власні життєві проблеми, виявляючи ініціативу, самостійність і відповідальність;*
- *усвідомлювати мету компетентнісно орієнтованого навчання;*
- *планувати урок з використанням усього розмаїття форм і методів навчальної діяльності і насамперед усіх видів самостійної роботи, діалогічних, евристичних і проблемних методів;*
- *пов'язувати навчальний матеріал з повсякденним життям та інтересами учнів;*

- *демонструвати учням рольові моделі на прикладі реальних людей, літературних персонажів*[2].

Оцінюючи навчальні досягнення школярів, брати до уваги не тільки продемонстровані знання і вміння, а, передусім, здатність застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях.

Одне з найважливіших завдань навчання дитини — її розумовий розвиток, формування вміння мислити, що дозволяє легко засвоювати нове.

Учні мають виявити ініціативу, творчість, незалежність, елементарну критичність, оптимізм, коли трапляються труднощі, наполегливість, уміти доводити розпочате до кінця, брати на себе відповідальність за допущені помилки.

Інтуїтивно чи на практиці доходять висновку, що «ось так» міркувати можна, а «так» — ні, це міркування правильне, а те — хибне. Кожна дитина володіє стихійною, інтуїтивною логікою, без якої вона б не могла міркувати і спілкуватися з дорослими й однолітками. Однак логічна інтуїція не замінить навіть елементарних логічних умінь. Завдяки цим умінням формується логічна культура мислення людини.

У роботі з розвитку логіко-історичного мислення учнів можна використовувати такі види роботи:

- *дидактичні ігри і вправи з логічними блоками;*
- *загадки;*
- *завдання і задачі з логічним навантаженням* [1].

На уроках у 5класі використовували загадки, логічні схеми. Це відмінні вправи для розвитку уваги, логічного мислення, уяви.

Не треба орієнтувати учнів лише на традиційне засвоєння знань, оскільки такий підхід в організації навчально-пізнавальної діяльності за сучасних умов не є продуктивним, оскільки обсяг знань зростає надто швидко. Та й самі по собі знання не гарантують появи нових оригінальних ідей. Тому велику увагу треба приділяти розвитку таких властивостей особистості, які дають можливість творчо використати здобуті знання. Потрібно розвивати в межах можливого творчі здібності кожної дитини, а не лише особливо обдарованих.

Здатність до творчості не є винятковим явищем, властивим лише одиницям. Певною мірою творчість властива всім людям, тому треба створити для кожного оптимальні умови навчання, формувати потребу вчитися, вміння раціонально працювати, розвивати мислення учнів, їхню мовну активність, проявляти творчість і самостійність у виконанні поставлених завдань.

Розвиваючи творчі здібності учнів, потрібно дотримуватись певних принципів в організації навчання:

- *принцип зв'язку з практикою життя;*
 - *принцип саморозвитку;*
 - *принцип оптимального поєднання індивідуальної та колективної форм навчально-творчої діяльності;*
- принцип інформативності;*
- *принцип віри в сили і можливості дитини [2].*

Розвиваючи пізнавальну активність, потрібно ставити таку мету:

- *розвивати образне й логічне мислення, уяву;*
- *формувати навички планування, аналізу, самоконтролю;*
- *знайти шлях до серця кожного учня, створити умов для розвитку здібностей, закладених у дитині природою;*
- *викликати бажання самостійно займатися навчальною діяльністю;*
- *виховувати наполегливість, волю, впевненість у досягненні мети;*
- *розширити їхній світогляд для того, щоб вчити спостерігати, думати, аналізувати, розмірковувати;*
- *підвищити рівень розвитку дітей [3].*

Василь Сухомлинський зазначав, що головне завдання вчителя полягає в тому, щоб навчити дитину вчитися, сформувати інструмент, без якого вона стає невстигаючою, нездібною. Цим інструментом, на думку відомого вченого, є п'ять умінь: вміння спостерігати; вміння думати; висловлювати думку про те, що бачу, роблю, думаю, спостерігаю; читати; писати [2].

Сучасні діти приходять до школи з бажанням діяти, до того ж, діяти успішно, їм подобається на уроці не просто слухати, а ставити запитання, обговорювати проблеми, брати інтерв'ю, приймати рішення, придумувати, фантазувати тощо. Для цього постійно організовували на уроках таку діяльність, тому навчання дітей було успішним, а здобуті знання — якісними.

Провідна педагогічна ідея досвіду - створення таких умов навчання на уроках історії, які б забезпечували значною мірою психологічний комфорт для учнів і можливості інтенсивного розвитку їхніх умінь відповідно до індивідуальних потреб та здібностей; створення таких ситуацій на уроках, які б викликали інтерес учнів до історії як сфери знань і навчального предмета, до здобуття та засвоєння системних знань про головні події, явища та тенденції в історії України та світу, мобілізацію навичок та умінь учнів, стимулювали розвиток пізнавальної та самостійної діяльності при виконанні практичних завдань.

Висновки. Отже, сучасний компетентнісний підхід до навчання, орієнтація освіти на результат потребує зламу певних стереотипів як у плануванні уроку, організації пізнавальної діяльності учнів, так і в оцінюванні навчальних досягнень учнів та інших аспектах побудови адекватної моделі навчання. Все це потребує і нової практики навчання, і ґрунтовних теоретичних напрацювань, і нових критеріїв для розроблення засобів навчання, насамперед методичних посібників і рекомендацій для вчителів.

Запропоновані підходи до визначення методичних умов формування предметної історичної компетентності в навчально-виховному процесі, безумовно, потребують подальшого осмислення й поступового запровадження в практику навчання не тільки історії, а й інших предметів, оскільки саме навчання, орієнтоване на реальні, чіткі, вимірювані, зрозумілі, життєво значущі результати, може сьогодні забезпечити реальний розвиток особистості кожного учня й майбутнє нашої держави.

Необхідно підкреслити, що формування предметно-історичних компетентностей учнів має дуже важливе значення як для майбутніх випускників, громадян власної держави, так і для суспільства в цілому. Результатом вивчення історії в модерному, оновленому навчальному закладі повинно стати не лише засвоєння фактичного історичного матеріалу, імен, понять, термінів, дат, а й отримання навичок критичного мислення, творчого підходу до розв'язання проблем, з'ясування змісту вивченого та використання отриманих знань на практиці в різноманітних життєвих ситуаціях та усвідомлення себе українцем, європейцем, розуміння своєї ролі в суспільстві. Адже випускник, який підготовлений до життя в соціумі та сучасному світі зможе показати себе, відстояти власну думку та захистити себе.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>.
2. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук. України / За ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040с.
3. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті // Вісник Львів.ун-ту. Серія: Педагогіка. 2005. Вип. 21. Ч.1. С. 73-82.